

GRÅ UDFORDRINGER I FREMTIDEN

Anne Leonora Blaakilde

Om føje år vil Danmark – ligesom mange andre lande i verden – se anderledes ud end i dag. Der vil være flere gamle og færre yngre mennesker. Vi ved, der er en ændring i befolkningens alderssammensætning på vej, og det vil få politiske, økonomiske og kulturelle konsekvenser. Det er nødvendigt at tage fat på udfordringerne fra det aldrende samfund. Det gjorde Teknologirådet i 2000, hvor *Fremtidspanelet for demokrati og velfærd i det aldrende samfund* blev nedsat, bestående af 20 folketingspolitikere bistået af Teknologirådets sekretariat og en faglig baggrundsgruppe. I 2000-02 er bl.a. gennemført fire offentlige høringer på Christiansborg, med udgivelse af tilhørende rapporter med ekspertindlæg og diskussioner. Artiklen gengiver en række overordnede konklusioner fra høringerne; den udgør en bearbejdet udgave af artiklen »Det aldrende samfund – sejr eller katastrofe?« i Teknologidebat, december 2002.

Anne Leonora Blaakilde er cand.mag. i folkloristik og retorik, projektforsker ved Gerontologisk Institut, forfatter og foredragsholder.

Gerontologi og samfund 2003; 19, 1: 12-13

BEKYMRING – ELLER UDFORDRING

Gennemsnitslevealderen i Danmark i dag er 74,9 år for mænd og 79,2 år for kvinder.

Levevilkår og sundhedstilstand er blevet forbedret så meget i løbet af det 20. århundrede, at en gennemsnitsdansker i perioden fra år 1900 til år 2000 har fået livet forlænget med ca. 25 år. Vi bliver ikke alene ældre hver især, men de ældre kommer også til at udgøre en langt større del af befolkningen end tidligere, set i forhold til andre aldersgrupper. Der blev nemlig født mange børn i begyndelsen og i midten af det 20. århundrede, men langt færre børn i slutningen. 1946 var det år, hvor der blev der blev født flest børn i Danmark, mens 1983 var det år, hvor der blev født færrest, og det får betydning for det demografiske forhold mellem forskellige generationer. I statistikken tæller begrebet »ældrebefolkningen« som regel alle over 65 år. I dag er der 800.000 mennesker i

denne kategori, og 200.000 over 80 år. I 2035 vil der sandsynligvis være 1,2 millioner mennesker i Danmark over 65 år, og af dem vil ca. en halv million mennesker være over 80 år gamle.

Denne forandring i befolkningens alderssammensætning er det, der kaldes *det aldrende samfund* – og med det følger perspektiver, som kan vække bekymring eller opildne til udfordrende opgaver for fremtiden.

POLITISK INDSATSONMRÅDE

De store spørgsmål drejer sig om fordelingen af samfundsgoder, boliger, sundhedstjeneste og andre omsorgsydelser, tilknytning til arbejdsmarkedet, skatte- og pensionspolitik. Det er samfundsmæssige og økonomiske problemstillinger, men det er også nødvendigt at uddybe vores viden om det, der relaterer sig til alder og det at blive ældre på et menneskeligt og kulturelt niveau.

Udfordringerne fra det aldrende samfund isolerer sig ikke til Danmark, men gælder i det meste af verden, såvel i industrialiserede som i udviklingslande.

Befolkningssammensætningen er ved at ændre sig mange steder, og derfor har politikere over hele verden indset, at det er nødvendigt at planlægge politisk og økonomisk ud fra det kendskab, der findes til de demografiske fremskrivninger.

OECD og EU har det aldrende samfund på dagsordenen, ligesom man ved FN's andet verdensmøde om ældre i Madrid i foråret 2002 vedtog en deklaration og en handlingsplan, som går ud på:

- 1 at forøge opmærksomheden på og styrke ældre menneskers ressourcer på arbejdsmarkedet og andre steder i samfundet
- 2 at arbejde for en øget integration af aldersspørgsmål inden for alle politikområder
- 3 i højere grad at medtænke menneskets livsløb som en vigtig faktor i forhold til vilkår og muligheder i alderdommen.

Dette vil man gøre ved at satse på ældres udvikling og sundhed, og desuden sikre gode støttemuligheder.

I Sverige har man nedsat en gruppe under Socialministeriet kaldet SENIOR 2005 med mottoet: »Riv alderstrappen ned! Livsløb i forandring!«

TILTAG I DANMARK

I Danmark indgik Folketinget i år 2000 i et samarbejde med Teknologirådet om at vurdere politiske og samfundsmæssige udfordringer ved befolkningens ændrede alderssammensætning. Der blev udpeget et Fremtidspanel, bestående af politikere fra alle folketingets partigrupper, og en faglig baggrundsgruppe, hvori bl.a. Christine E. Swane fra Gerontologisk Institut indgik. I løbet af to år er der blevet afholdt fire høringer, hvor eksperter er blevet indkaldt til at fremlægge deres viden for politikerne.

Ved et afsluttende seminar i januar 2003 mødtes Fremtidspanelet for, på baggrund af eksperternes udsagn ved de fire høringer, at udforme et oplæg til Folketinget om, hvilke politiske opgaver, udfordringerne fra det aldrende samfund medfører.

Og hvad har eksperterne så rådet til?

SUNDHED

På det sundhedsmæssige område konstateres det, at ældre mennesker bliver stadig mere vitale, men der vil blive større forskelle mellem generationerne og mellem ældre indbyrdes. Livet i alderdommen afhænger ikke så meget af kronologisk alder, men langt mere af funktionsevne og af livsløbet i sin helhed. Dette har personlig betydning for den enkelte, men det har det så sandelig også for den samfundsøkonomiske planlægning. Derfor er det afgørende for sundheden, at der sættes ind med forebyggelse for alle aldersgrupper, men fysisk træning har også effekt for gamle mennesker.

Sundhedseksperter påpeger, at det bliver meget væsentligt i fremtiden at skelne mellem stærke og svage ældre, så de svageste får den hjælp, de har brug for i tide. Social- og sundhedssektorens institutioner må blive bedre til at koordinere samarbejdet om den enkelte, og der er behov for at gøre arbejdet inden for disse områder mere professionelt og attraktivt, så det tiltrækker visionært personale.

RESSOURCER

Det er vigtigt at sætte fokus på de svageste i alle aldersgrupper – både nu og i et langsigtet perspektiv. Jo bedre samfundet formår at udvikle stærke individer, jo flere vil der være til at understøtte de syge og svage.

Samtidig bør man have øje for de grå zoner midt imellem, hvor svage individer med støtte i tide kan klare sig selv og måske end-

»Det største problem ved det aldrende samfund er de kulturelt bestemte fordomme over for bestemte mennesker...«

da blive så stærke, at de kan hjælpe andre. Det er ét af kendetegnene ved det frivillige arbejde, som engagerer en del mennesker over 65. Undersøgelser viser, at folk som engagerer sig i frivilligt arbejde, lever længere, både fordi det er et godt sted at holde sig i gang, og fordi det giver følelsen af at gøre nytte.

Ældre mennesker, der lever et aktivt og udadvendt liv, klarer sig både fysisk og psykisk bedre end andre. Det frivillige arbejde kan dog ikke tåle at blive gjort til genstand for politisk-økonomisk spekulation. Det er netop det frivillige aspekt, som gør arbejdet meningsfuldt, men en fornuftig politik vil give plads for menneskers mulighed for at udføre dette frivillige arbejde.

SOCIALE RELATIONER

Ældre menneskers sociale relationer er forholdsvist gode i Danmark. Familien er et særligt forum, hvor mange har et udmærket forhold til de øvrige generationer, ikke mindst begrundet i den økonomiske uafhængighed, som velfærdsstaten giver. Hvis der foregår økonomiske transaktioner inden for familien, er det ofte fra de ældre til de yngre generationer; også her udgør visse dele af den ældre befolkning en forholdsvist upåagtet ressource. Endelig leverer Danmarks ældre mænd og navnlig kvinder en stor arbejdsmæssig indsats, som er mange penge værd, men ikke fremgår af BNP; i form af pasning og pleje af syge børn og svage gamle.

På boligområdet er der allerede store forskelle mellem ældre. Af de 200.000, som er over 80 år, lever 30.000 på plejehjem, 50.000 bor i ældreboliger og 120.000 bor i privat bolig. 10% af ældrebefolkningen bor i 1- eller 2-værelsesboliger – men mange af de bedste boliger i Danmark ejes af ældre mennesker. Boligeksperter råder til planlægning tilpasset de mange kommende ældre, som sandsynligvis vil ønske mindre boliger. Da mange ældre i dag bor i store boliger, vil en prioriteret boligpolitik kunne frigøre boligmasse til yngre mennesker.

ØKONOMI OG ARBEJDSMARKED

De nuværende danske pensionssystemer fungerer med en blanding af offentlig og privat pensionsopsparring. Ifølge økonomer er dette system en udmærket fremtidssikring for det aldrende samfund. Man bør dog være opmærksom på, at pensionsopsparring

Teknologirådets debathæfte om
Det aldrende samfund

ger, som er tilknyttet arbejdslivet, skaber en økonomisk kønsvridning i alderdommen, fordi færre kvinder end mænd har fuldtidsarbejde i et helt livsløbsperspektiv.

Beskæftigelsen må øges for de raske ældre i samfundet, hvis økonomien skal kunne hænge sammen. Dette er et realistisk bud om fremtiden, især fordi så mange har en god funktionsevne. Men arbejdsmarkedet er i sig selv fuld af barrierer for seniorarbejdskraft, og det kræver en helt særlig indsats, hvis de 60-65 årige skal fastholdes i (lønnet) arbejde. For det første har nogle af dem, der er uden for arbejdsstyrken, tilsyneladende ikke de kvalifikationer, der efterspørges. For det andet er arbejdsmarkedet præget af diskrimination relateret til både etnicitet, køn og alder, som afholder visse mennesker fra at komme ind/forblive på arbejdsmarkedet. Det er uhensigtsmæssigt, hvis man ønsker højere beskæftigelse for at opretholde en økonomisk balance i det aldrende samfund.

ALDERISME

Det største problem ved det aldrende samfund er ikke de økonomiske eller sundhedsmæssige aspekter, men derimod kulturelt bestemte fordomme over for bestemte mennesker. Navnlig alderdommen er behæftet

med en lang og sejlvet forestilling om forfald, som rammer arbejdsmarkedets praksis og samfundsøkonomiske planlægning. Her er det nødvendigt med en målrettet, politisk og kulturel indsats, fx kunne man politisk vise vejen ved at indføre lov mod aldersdiskrimination – som i øvrigt allerede er indført i Amsterdamtraktaten, artikel 13. ■

LITTERATUR

Det aldrende samfund – grund til bekymring? Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 20. april 2001. Teknologirådets rapporter 2001/6.

Det aldrende samfund – Behov for ændringer på arbejdsmarkedet? Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 26. oktober 2001. Teknologirådets rapporter 2001/9.

Det aldrende samfund – Sundhed, omsorg og forebyggelse. Kan indsatsen forbedres? Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 19. april 2002. Teknologirådets rapporter 2002/7.

Det aldrende samfund: Hvad har vi lært? Er der behov for nye tiltag? Resumé og redigeret udskrift af høring i Folketinget den 25. oktober 2002. Teknologirådets rapporter 2002/16.